

El camí antic de Vilobí

RICARD TEIXIDOR i LLUÍS BALL-LLOSERÀ
Investigadors

Quaderns de la Selva, 21

•

Any 2009

p. 373 a 389

• CENTRE D'ESTUDIS SELVATANS •

Ara, als vilobinencs els és ràpid i còmode anar a la ciutat de Girona. La carretera de Santa Coloma (des de l'any 2007, millorada) els permet d'anar-hi amb poc més d'un quart d'hora amb cotxe. És un agradable passeig. Però no sempre ha estat així. Aquesta via de comunicació només té cent anys d'antiguitat. Abans, quan les distàncies no es comptaven per llegües o quilòmetres sinó per hores, hi havia un camí carreter, el camí ral de Girona a Santa Coloma, conegut com a la carretera vella de Santa Coloma, de la qual encara existeixen alguns bons trams transitables. Però, aquesta no era la ruta que feien els habitants de Vilobí; tenien el seu propi camí, era el camí de Vilobí. El seu nom s'ha perdut i gran part del seu traçat, també. Després d'un detallat estudi de mapes i documentació antics i gràcies al testimoni de persones, n'hem recuperat el traçat que tot seguit us descrivim.¹

El recorregut

El camí antic de Vilobí no partia de la muralla de Girona sinó del camí barcelonès² a l'altura de la cruïlla del carrer Migdia amb el carrer de la Creu Passat el Güell, es bifurcava; el de Santa Coloma es desviava i seguia cap al veïnat del

A l'entrada al terme d'Aiguaviva, i abans de passar pel costat de la Magrana, el camí deixa d'estar asfaltat.

1. En el decurs de l'elaboració d'aquest treball són diverses les persones a les quals devem el nostre agraïment i en volem fer constar el nom. Sense elles no hauria estat possible dur-lo a terme. De Vilablareix, Ferran Marcó; d'Aiguaviva, Joan Castanyer, Francesc Garrofa, Ramon Corretger, Josep Romagós, Dalmau Serra i Josep Vehí; de Salitja, Josep Rabassada, i de Vilobí, Joaquim Nogué.
2. El camí barcelonès o camí ral de Girona a Barcelona s'iniciava al carrer de la Força, baixava al carrer Ciutadans, passava per la plaça del Vi, continuava pel carrer Albereda i travessava l'Onyar mitjançant un gual. A l'altra riba del riu seguia pel passeig del General Mendoza, girava al carrer Ultònia i a continuació encarava el carrer Migdia; cf. BORRELL, M.; FIGUERAS, N.; LLINÀS, J.; MALLORQUÍ, E.; MERINO, J. *Ent llegües de pols i roderes. El camí ral de Girona al Tordera*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans, 2005, p. 69s.

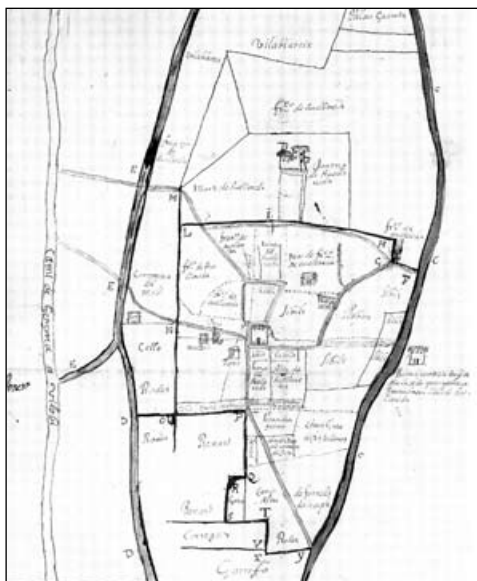
Perelló i el de Vilobí seguia recte. Entrava dins el terme de Palau que travessava, també sempre tot recte, i de la mateixa manera seguia cap al terme de Vilablareix, passant per l'actual veïnat de la Farigola. Sempre anant cap al sud, entrava al terme d'Aiguaviva pel mas de la Madrana i continuava fins a travessar de nou el Güell mitjançant un gual. Travessava tot aquest terme i després pujava cap al poble de Salitja on entrava en aquest terme prop de can Forroll. Després, tot recte, baixava fins al poble de Vilobí havent travessat l'Onyar. El recorregut total venia a ser uns 12 quilòmetres.

Descripció per etapes:

1. De la creu de terme fins al Güell
2. Del Güell a la Madrana
3. De la Madrana a can Fraser
4. De can Faser a Salitja
5. De Salitja a Vilobí

1a etapa: de la creu de terme al Güell

El mapa més antic on es veu l'inici de la carretera que parteix de la creu de terme, és francès i data de 1696.³ Era un lloc fora de la muralla de Girona, al mig de camps, que fins a començament del segle XX no es va començar a edificar i l'inici del camí va esdevenir el carrer de la Creu.⁴ A uns 100 metres girava cap a l'esquerra, seguia per l'actual carrer de Cor de Maria i després per on abans hi havia les casernes i ara, un espai que forma part del parc del Migdia. Podem conèixer aquest traçat gràcies a un mapa de 1897⁵ que, malgrat que no diu «carretera de Santa Coloma», amb tota probabilitat és aquesta. Després, segurament, seguia per l'actual carretera de Barcelona, o a tocar, fins a l'altura del carrer Marquès Caldes de

Mapa de les possessions de Torre de Rodés (any 1709). A la banda de ponent, es veu el traçat del camí de Vilobí.

3. *Atles de la ciutat de Girona*, 1992, p. 71.

4. L'actual creu que es pot veure en aquest enclavament no és l'original, sinó una còpia de la que hi havia a l'altre costat del carrer, destruïda a causa de la Guerra Civil.

5. BOTET I SYSÓ, Joaquim. «Provincia de Girona» dins Francesc CARRERAS I CANDI. *Geografia General de Catalunya*, vol. 4. Barcelona: Establ. Editorial de Albert Martín, 1911, p. 184.

Montbui. Justament aquí entrava dins del terme de Palau Sacosta i girava cap a la dreta, passava molt a prop on abans la carretera nova de Santa Coloma creuava la via del tren i des d'aquí seguia per l'actual carrer d'Alacant fins al Güell.

2a etapa: Del Güell fins a la Madrana

Passat el Güell, travessava l'antic terme de Palau en línia recta fins a entrar al terme de Vilablareix pel veïnat de la Farigola. Fins aquí s'ha perdut en la seva totalitat però ara reapareix en forma de carrer. Passat el veïnat, tornava a ser camí fins a l'any 2007, que va desaparèixer a causa de les obres de parcel·lació que donaran lloc a una gran urbanització amb 1.199 habitatges. Passava pel costat de can Gruart i després feia una volta tot esquivant can Pere Màrtir. És gairebé segur que antigament passava pel costat d'aquesta casa. Ara reapareix passada aquesta casa. En línia recta i paral·lel al transvasament del Güell al Marrochs (el Güell nou), segueix cap a la masia anomenada la Madrana, on passa pel costat. Poc abans d'arribar-hi, entrem al terme d'Aiguaviva i el camí deixa de ser asfaltat. La data més antiga de la qual es té constància del tram d'aquest camí o carretera al seu pas pel terme de Vilablareix, es troba en un document de l'any 1330 on es diu que la *coromina de Farners* afronta a orient amb el camí públic de *Vilaubino*.⁶ Torna a estar documentat en una data compresa entre els anys 1343 i 1345, quan Ramon de Malarç era el senyor jurisdiccional del castell de Vilobí;⁷ el batlle de Girona, Bernat Margarit, agent reial i mercader, ordena a aquest patrici gironí que mantingui en bon estat aquest camí a despeses seves. L'any 1739 apareix en un capbreu de mas Mir (modernament mas Mosquerola): «camino real de Viloby».⁸

Obres d'ampliació de l'AP 7 a uns dos-cents metres passat can Garrofa en sentit cap a Girona. A continuació del regueró segueix un tram del camí de Vilobí (és fondo), d'uns 300 metres, que quedarà enterrat.

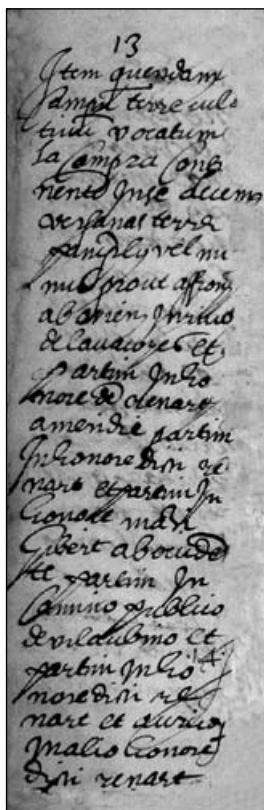
6. GISPert-SAÜCH I VIADER, P. *Toponímia del terme de Vilablareix: 1984-85*. Barcelona: Societat d'Onomàstica, 1986, p. 127.
7. GUILLERÉ, Ch. *Girona al segle XIV*, vol. I. Girona: Ajuntament, 1993, p.219.
8. GISPert-SAÜCH I VIADER, P. *Toponímia...*, p. 127-128.

3a etapa: De la Madrana a can Fraser

El camí segueix en la mateixa direcció fins que, a uns 200 metres, gira cap a la dreta i encara és camí fondo, ara cobert de bardisses. En aquesta part, veiem el traçat en un mapa de l'any 1709. Reprodueix les possessions de la Torre de Rodés (terme de Fornells de la Selva) i, a l'altra banda del Güell, a poca distància i en paral·lel, hi és marcat amb el nom «camí de Gerona a Vilobí». ⁹ L'autopista el parteix i reapareix a l'altra banda que segueix paral·lel ¹⁰ al llarg d'uns 300 metres fins que entra en un aulet i gairebé frega les parets de can Garrofa. Aquí, encara es conserva dempeus una gran fita de pedra de «Per la mitja llegua» que hi va ser emplaçada l'any 1727. Passada la casa, el camí és més fondo i baixa fins al Güell a prop de can Corretger. Després del riu reapareix i també és camí fondo ben visible, passa pel costat de can Renart i segueix paral·lel al camí que va a can Gibert fins que hi entronca justament sota la casa. Passa pel seu darrere i es perd al mig del bosc, seguia fins a uns cent metres del darrere de can Vinyes. Se'n veuen alguns trams de camí fondo, molt tapats per la vegetació. El pas per possessions dels masos Garrofa, Corretger, Renart i Cantalosella (tots d'Aiguaviva) el trobem documentat en un capbreu de la Comanda del Temple d'Aiguaviva l'any 1601. ¹¹ Fa d'afrontacions de propietats amb les expressions «in camino publico de Vilaubino» i «in camino publico quod itur a civitate Gerunde ad locu de Vilaubino». En una afrontació d'una peça de terra de mas Cantalosella és designat «in via publica qua itur a civitate Gerunde ad locu de Salitja». Des de can Vinyes fins a can Fraser també s'ha perdut. Baixava cap a un fondal al mig de camps, travessava la riera de can Vinyes (antigament, riera Lavacolles o Labacolles), passava pel davant de can Sureda i tirava cap a can Fraser.

Fita de "Per la mitja llegua" situada al peu del camí, prop de can Garrofa.

Fragment de la capbreuació de mas Garrofa a la Comanda del Temple d'Aiguaviva de l'any 1601. El camí públic de Vilobí és una de les afrontacions.

9. MARQUÉS I PLANAGUMÀ, J. M. *Masos de Fornells*. Fornells de la Selva: Ajuntament, 1999, p. 189.

10. El mes de juliol de 2009 ha estat l'última vegada que encara hem vist el tram paral·lel a l'AP 7. Les obres d'ampliació d'aquesta via de comunicació que s'estan duent a terme el faran desaparèixer.

11. AHG, Notarial Girona-7, vol. 354 (1601).

4a etapa: De can Fraser a Salitja

No reapareix fins a l'altra banda de la carretera que va del poble d'Aiguaviva a l'aeroport i a tocar de can Fraser. Passa a poca distància de la casa que queda a la dreta i, tot seguit, per can Guinau, que queda a l'esquerra. Baixa cap un fondal al mig de camps, on travessa la riera de la Torre mitjançant un pont estret, i passa pel costat de can Timbes. Aquest tram és del tot transitable. Ara inicia una pujada i esdevé camí fondo que passa pel mig del bosc i està tot cobert d'esbarzers i matolls. Continua pujant fins a trobar un altre camí que puja de Salitja i va a can Forroi.

Ara baixa i passa pel costat de can Boet, can Mas Riera i va a parar a la carretera de Riudellots (tallada per l'aeroport). Aquí continua al mig d'un camp, travessa el Riudevilla mitjançant un pont i arriba fins a la plaça de Salitja.

5a etapa: De Salitja a Vilobí

El camí vell que baixava de Salitja a Vilobí encara existia en la seva totalitat i era del tot transitable no fa més de 50 anys, tal com mostra el mapa de l'Institut Geogràfic y Catastral de l'any 1951. Era el que comunicava aquests dos pobles

El tram que baixa de can Guinau a can Timbes està ben conservat.
Travessa la riera de la Torre mitjançant un pont.

Pont sobre el Riudevella, poc abans d'arribar a Salitja. Està en molt mal estat de conservació.

amb un recorregut de 2 quilòmetres. Actualment, la major part ha desaparegut i ha estat substituït per la carretera (posteriorment asfaltada), GI-534, que entronca amb la que va de Vilobí a la N-II. Passada la plaça de Salitja, ressegueix el carrer Nou uns 100 metres. Després tomba per un trencant fins que, passat can Granic, va a sortir a la carretera esmentada. Uns 400 metres més avall es desviava al mig del bosc; ara només es veu el començament. Un tram reapareix passat mas Begur en forma de camí fondo fins a un camp on torna a desaparèixer. El tornem a veure al mig d'un bosc de roures i alzines. La resta, fins a Vilobí, ha desaparegut al mig de camps. Baixava fins a cal Tet de l'Onyar, on, antigament, passava pel davant i després era camí fondo que travessava l'Onyar i entrava al poble pel carrer de l'Onyar. Al costat també hi havia una passera. Als anys cinquanta del segle passat es va emplaçar un pont de ferro una mica més amunt i el camí va ser desviat, aleshores passava pel darrere de la casa.¹² Del pont de ferro només en queda una pilastra a la riba dreta.

El pas d'un camí públic de Vilobí per aquest paratge el trobem documentat en un capbreu de l'any 1626.¹³ Fa d'afrontació de mas Vidal per la banda de ponent:

12. PUIGVERT, 2009

13. ACG, Capbreu d'Estanyol, Salitja i Sant Dalmai a la Pabordia de Novembre (1626). És una còpia del segle XVIII transcrita al català

«*ab ponent, ab lo camí públich que va a Vilobí*». Mirant el mapa, creiem que no s'adiu amb l'actual. Potser era el que anava de Sant Dalmai a Vilobí o, tal vegada, antigament el seu traçat fos un altre i baixés de Salitja cap a can Salamanya (aquest tram encara existeix), i després girés cap a cal Tet de l'Onyar. Això sí, faria una mica de volta. Amb més documentació de la que hem pogut disposar podríem sortir de dubtes.

De camí de Vilobí a carretera reial de Girona a Santa Coloma de Farners

Farem una descripció, a grans trets, de la resta del camí ral de Santa Coloma a partir del Güell. Des d'aquest riu, continuava cap al Perelló i després cap a Aiguaviva, passant pel Puigtorrat. Després d'una baixada, travessava altra vegada el Güell mitjançant un gual.¹⁴ Des d'aquí pujava fins a can Croses de Salitja i després venia una baixada fins a l'indret de les Fonts de Salitja. Tornava a pujar fins a arribar a un collet equidistant entre els pobles de Sant Dalmai i Salitja. Fent una suau baixada i en línia recta, es dirigia a mas Carreres (actualment can Formiga) i baixava cap l'Onyar, que travessava per un gual a l'altura de can Patllari de Sant Dalmai. Sempre seguint vers migdia, tornava a travessar un curs d'aigua, el torrent Gravalosa, i després pujava fins al llom d'una serra que resseguia fins a les Quatre Carreteres, ja al límit del terme de Vilobí. Dins del terme de Santa Coloma, també seguia bastant recte, fent suaus pujades i baixades i travessava tres torrents més. Entrava a aquesta vila per la plaça del Firal.

L'acta de col·locació d'una fita prop de can Garrofa d'Aiguaviva, l'any 1727, diu que el camí va a Santa Coloma, Arbúcies i altres parts.¹⁵ Poden assegurar, doncs,

que en aquesta data i fins a Salitja, el camí de Vilobí ja s'havia convertit en la nova carretera de Santa Coloma de Farners. Del carrer Nou de Salitja surt el camí que abans l'enllaçava amb l'antic camí ral de Santa Coloma. Dos documents del segle XIX que hem trobat així ho confirmen. El primer fa referència al pas per la Madrana. Es tracta d'un trasllat de domini de l'any

El camí travessa el poble de Salitja resseguint el carrer Nou.

14. Actualment travessa el riu mitjançant un pont que va ser construït per uns paletes de Fornells de la Selva a finals del segle XIX segons ens ha dit Josep Vehí, habitant de can Mau.

15. AMCG, sèrie XXV.1, llig. nº 8; cf. CASTELLS, 1985: p. 299-325

1849.¹⁶ Fa d'afrontació, per la part d'orient, de les possessions de la casa anomenada el Temple, les extensions de les quals són de setanta-quatre vessanes de terra de conreu i vint-i-dos de bosc: *«Linda por oriente, parte con la carretera que va de Gerona a Santa Coloma de Farnés, parte con el manso Madrana, propio de la casa Ferrer de Gerona, parte con el manso Sivila, propio de Don Antonio Suñer de Tayalá mediante carretera y parte con Don Pedro Sauch de Vilablareix»*. El segon d'ells fa referència al pas per can Vinyes i és de l'any 1852. També és un trasllat de domini d'una possessió de *«seis vesanas de tierra y un cuarto de bosque e yermo, parte de una pieza llamada Bosch Gran, de pertinencias del manso Viñas del establente, del pueblo de Aiguaviva, cuales seis vesanas y cuarto, que entre éstas y el cuarto de vesana pasa la carretera real que se dirige a Santa Coloma de Farnés, linda por la parte de oriente con la restante de la misma pieza, a mediodía con el Sr. Barón de Jaspí, a poniente con don Juan de Salellas y a cierzo parte con dicho Sr. Salellas y parte con restante de la pieza. Se salvó el dominio directo por la casa Hospicio de esta ciudad.»*

El nom de camí de Vilobí s'anà perdent i va passar a ser la carretera reial de Santa Coloma i, en construir-se la nova entre el 1897 i el 1914, va passar a ser la carretera vella de Santa Coloma. Així l'anomena Francesc Garrofa, habitant i propietari de can Garrofa, que ens ha ensenyat el tram que passa per un aulet, al costat de casa seva. Josep Romagós (1928), masover de can Gibert d'Aiguaviva, l'havia feta amb carro: «Jo visc en aquesta casa des dels set anys; havia traginat sacs de blat

Can Granic. Aquesta masia està a la banda dreta del camí, en sortir de Salitja.

16. AHG, fons Comptadoria de Girona (1768-1862), nº 172

Can Boet (actualment en estat ruïnós). La fotografia ha estat feta a partir d'una pintura per gentilesa de Joaquim Nogué.

amb carro fins al Perelló passant per la carretera vella de Santa Coloma; fins a Girona passava per la carretera nova que estava engravada i plena de clots. Des que el Güell nou i l'autopista la van tallar, s'ha anat perdent.» El tram, ara embardissat, que puja de can Timbes a can Boet també és recordat per Joan Castanyer (1919), masover de can Parera, com a transitable: «Les vegades que jo havia passat per la carretera

vella de Santa Coloma! Pujava amb el carro carregat de canyes que les portava a un cisteller de Salitja. Després de can Guinau seguia cap a can Vinyes i cap a can Corretger. Però ja fa molts anys que no hi és. Com que estava perdut i no s'hi podia passar, allà on hi havia camps, es veu que el van llaurar.»

Conclusió

El nostre propòsit ha estat rescatar de l'oblit i donar a conèixer un dels molts camins extralocals de la Selva d'origen medieval, en aquest cas el de Vilobí. Primerament, només anava fins a aquest poble i després va esdevenir la via de comunicació de Girona amb Santa Coloma de Farners i Arbúcies. Resulta evident, doncs, que, al llarg de sis segles, després del camí barcelonès, era el més important que comunicava la ciutat de Girona amb l'actual Selva interior. Creiem que val la pena haver-ne recuperat el nom i el traçat. I per acabar, pensem que, fora dels pocs trams que s'han aprofitat per al pas de nous camins, la resta acabarà desapareixent del tot. Seria bo que en algun lloc hi hagués un rètol que indiqués que hi passava el camí antic de Vilobí.

Bibliografia

- AA. DD. *Atles de la ciutat de Girona*, COAC, Girona, 1992.
- BORRELL, M.; FIGUERAS, N.; LLINÀS, J.; MALLORQUÍ, E.; MERINO, J. *Cent llegües de pols i roderes. El camí ral de Girona al Tordera*. Santa Coloma de Farners: Centre d'Estudis Selvatans, 2005, 165 p.
- BOTET I SYÓS, Joaquim. «Província de Girona» dins FRANCESC CARRERAS I CANDI. *Geografia General de Catalunya*, vol. 4. Barcelona: Establ. Editorial de Albert Martín, 1911.
- CASTELLS I CALZADA, Narcís. «El districte de la Mitja Llegua entorn les muralles de la ciutat de Girona». *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XXVIII, 1985, p. 299-325.

- GISPERT-SAÜCH I VIADER, P. *Toponímia del terme de Vilablareix: 1984-85*. Barcelona: Societat d'Onomàstica, 1986.
- GUILLERÉ, Ch. *Girona al segle XIV*, vol. I. Girona: Ajuntament, 1993.
- MARQUÈS I PLANAGUMÀ, Josep Maria. *Masos de Fornells*. Fornells de la Selva: Ajuntament, 1999.
- PUIGVERT I PASTELLS, Joaquim. «Coses d'abans i d'ara». *Tosquija* (2a etapa), 10 (juliol 2009), p. 44.
- INSTITUTO GEOGRÁFICO Y CATASTRAL, Santa Coloma de Farnés, full 333, E: 1:50.000, 1951.

Agraïments

En el decurs de l'elaboració d'aquest treball són vàries les persones a les quals devem el nostre agraïment i en volem fer constar el nom. Sense elles no hauria estat possible dur-lo a terme. Vilablareix: Ferran Marcó; Aiguaviva: Joan Castanyer, Ramon Corretger, Francesc Garrofa, Josep Romagós, Dalmau Serra i Josep Vehí; Salitja: Josep Rabasseda; Vilobí: Joaquim Nogué.

La fita de “Per la mitja llegua” de can Garrofa

La fita de pedra que hi ha a tocar de can Garrofa, al peu del camí de Vilobí, va ser dreçada el 1727, segons consta en el Manual d'Acords de la ciutat de Girona d'aquest any. Mesura “*sinch palms sobre terra y sinchs palms dins terra, ab dos palms d'ample y palm y mitg de gruix*” amb l'escut de la ciutat i la inscripció “*Per la mitja Llegua*” No era una fita de jurisdicció senyorial ni parroquial ni de delmar. Marcava, en aquest indret, el límit del districte de Girona dintre el qual tenia el monopoli en la venda de tot tipus de queviures. Com en aquest, en tots els altres camins rals que partien de Girona cap als quatre punts cardinals, hi havia 13 fites més, totes iguals i a la mateixa distància de la muralla de Girona, mitja llegua, és a dir, 2876 metres. De fet, la institució del districte de la mitja llegua data de l'any 1445, segons un privilegi de la reina Maria, esposa d'Alfons V. Amb el pas dels segles, les primitives fites anaren desapareixent i per això l'any 1727 se'n tornaren a emplaçar de noves. El districte de la mitja llegua va ser abolit definitivament l'any 1836, però les fites no es van arrancar i algunes han arribat fins als nostres dies. La situació exacte d'aquesta ens la proporciona l'acta de col·locació: “*exint de Girona a Santa Coloma, Arbúcies i altres parts, és a la dita part de Ponent a la casa den Garrofa de Ayguaviva*” És la dotzena i deu ser una de les poques, per no dir l'única, que encara es conserva al mateix lloc on va emplaçar-se. Malgrat el liquen verdós que la cobreix, encara s'hi veuen perfectament gravats l'escut de Girona i la inscripció “Per la mitja llegua”. Si en volem veure una d'igual, la trobareu plantada a la placeta del davant del Museu d'Història de Girona. Evidentment, no està al seu lloc original; és una de les 13 restants que es devia recuperar abans de que algú l'enterrés, la llencés al riu o se l'endugués al jardí de casa seva.

Nota del traçat sobre els mapes

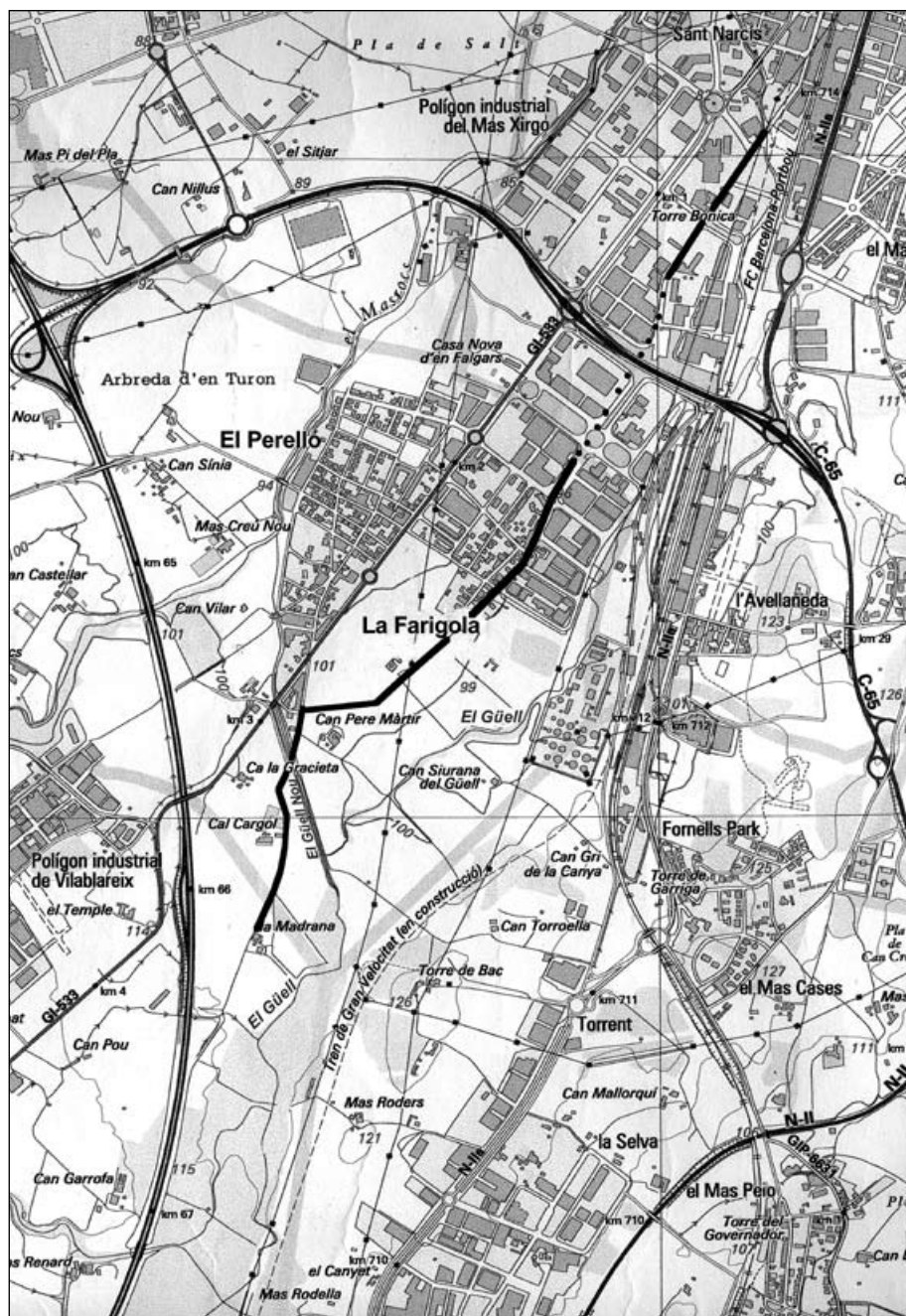
Amb el traçat continu volem indicar que el tram del camí està en bon estat i és transitable; amb el traçat discontinu en forma de quadrats, que està en mal estat de conservació i és intransitable; i amb el traçat discontinu en forma de cercles, que actualment ha desaparegut.

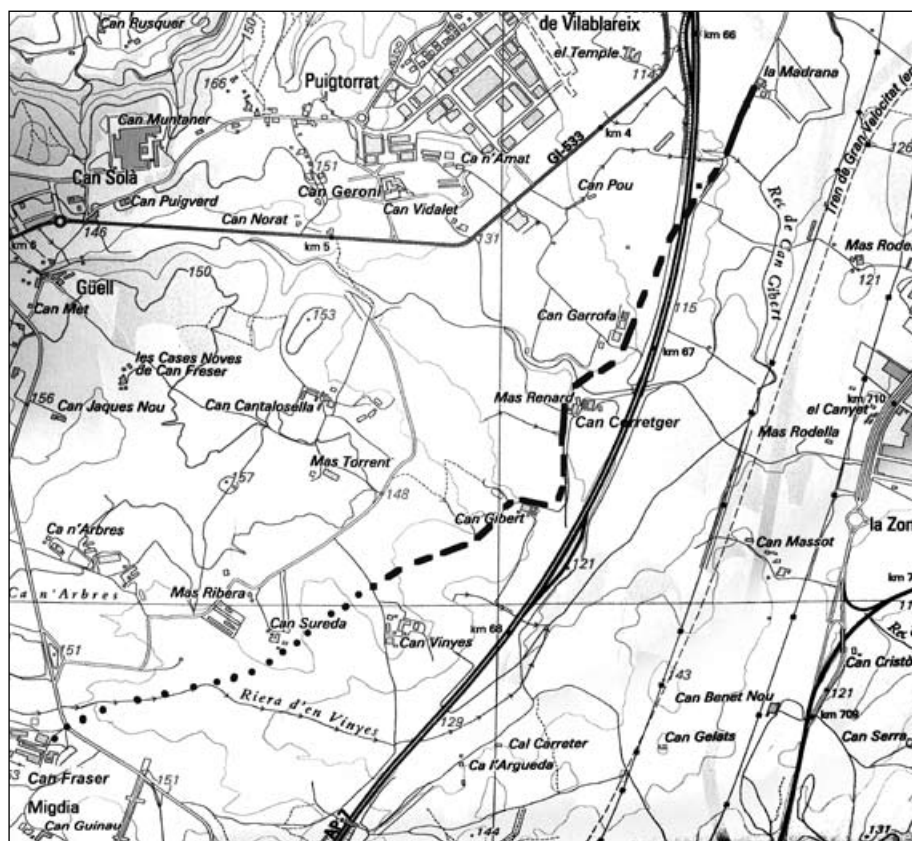
Recorregut total.

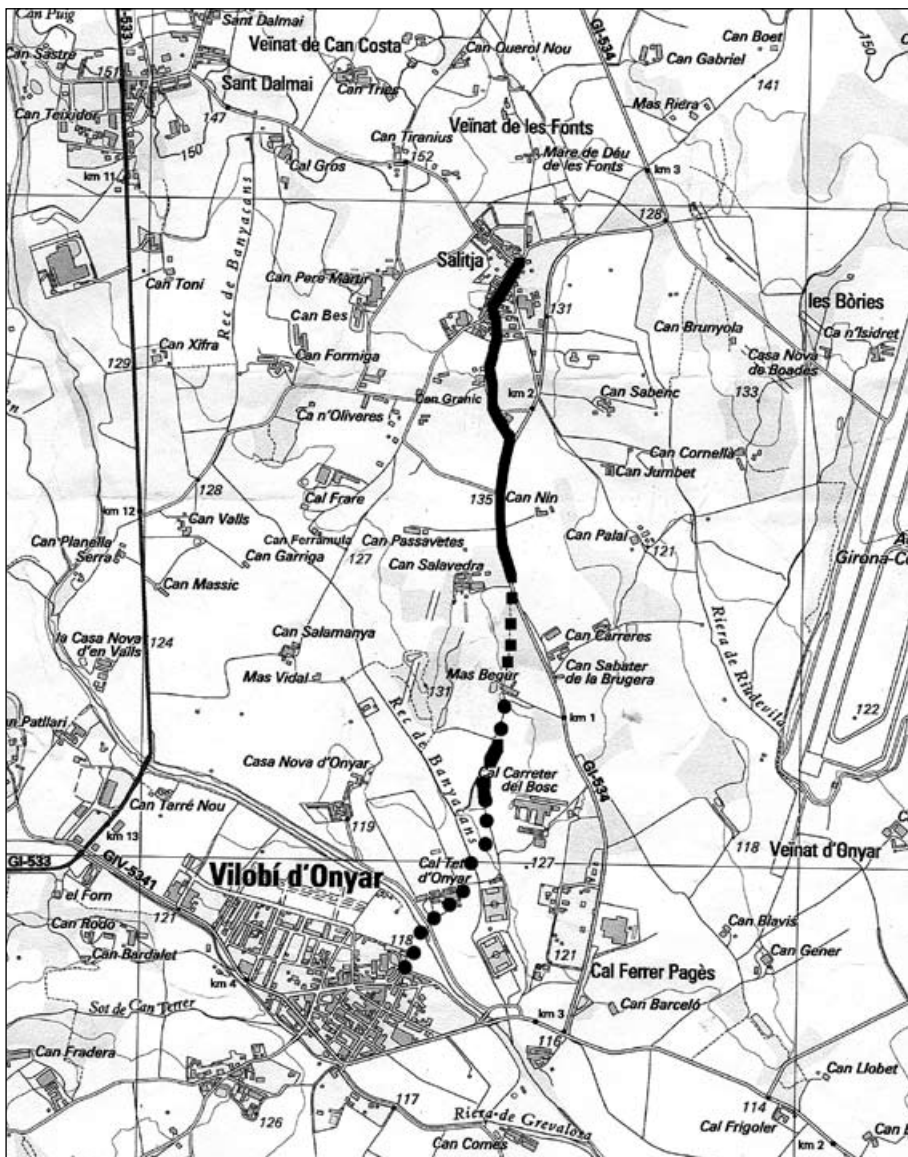
De la creu de terme fins al Güell.

De la Madrana a can Fraser.

Del Güell de la Madrana.

De Salitja a Vilobí.